

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานมรดกภูมิปัญญาชุมชนบ้าน โนนทัน จังหวัดหนองบัวลำภู

Development of Creative Tourism Based on Community Wisdom Heritage of Ban Nonthan, Nongbua Lampu

ชัยณรงค์ ศรีรักษ์¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานของมรดกภูมิปัญญาชุมชน โดยมี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการ โดยการสำรวจและประเมินศักยภาพเชิงการท่องเที่ยวของมรดกภูมิปัญญาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนนักปฏิบัติ จำนวน 23 คน เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม ร่วมกับข้อมูลเชิงปริมาณจากประชาชน จำนวน 200 คน ขั้นตอนการปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และขั้นตอนการประเมินผลความพึงพอใจจากนักท่องเที่ยว จำนวน 400 คน และเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของชุมชนนักปฏิบัติ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านโนนทันเป็นชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียงมีมรดกภูมิปัญญาโดดเด่น 6 ด้าน คือ 1) ด้านศิลปกรรม 2) ด้านพิธีกรรม ประเพณี และความเชื่อ 3) ด้านเกษตรกรรม 4) ด้านโภชนาการและอาหารท้องถิ่น 5) ด้านหัตถกรรม และ 6) ด้านการแพทย์พื้นบ้าน ผลมติที่ประชุมคัดเลือกมรดกภูมิปัญญาการท่องเที่ยวพื้นเมืองไปสู่การท่องเที่ยวสร้างสรรค์เชิงการท่องเที่ยว 8 ฐานการเรียนรู้ รองรับนักท่องเที่ยวในรูปแบบ “ONE-DAY TRIP” โดยผลการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอยู่ระดับมาก ผลการวิจัยนำไปสู่การสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว การสร้างอาชีพและรายได้ ตลอดจนกิจกรรมการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาการท่องเที่ยวชุมชน สามารถนำไปประยุกต์ในพื้นที่อื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในการยกระดับคุณภาพชีวิตคนในชุมชนต่อไป

¹ อาจารย์สาขาอุตสาหกรรมบริการการท่องเที่ยวและบริการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน E-mail : yaravee.add@gmail.com

Abstract

The objectives of this research article was to develop creative tourism based on community wisdom heritage. The three action procedures include 1) preparation: survey and evaluation of tourism capacity of local wisdom heritage of 23 cases of community of practice. The data has been derived from in-depth review and focus group together with quantitative data from 200 cases of people; 2) implementing creative tourism activity development; and 3) conducting satisfaction assessment with 400 cases of tourists and opinion exchange among community of practice. The descriptive statistics and content analysis are applied for data analysis. The results prove that Ban Nonthan is Lao Viang Ethnic Community with outstanding wisdom heritage in six aspects as follows: 1) arts; 2) rituals, traditions and beliefs; 3) agricultures; 4) nutrition and local foods; 5) handicrafts; and 6) traditional medical. The resolutions of meeting select weaving for 8-learning base creative tourism to accommodate one-day trip tourists. The research results lead to tourism activities, occupation and incomes. Besides, the weaving wisdom heritage activity can be applied in other areas with similar context to improve creative tourism for quality living enhancement.

Keywords: 1) Tourism Development 2) Creative Tourism 3) Community wisdom

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทต่อระบบเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการลงทุนในธุรกิจเกี่ยวเนื่อง สร้างอาชีพและรายได้ให้คนในท้องถิ่นได้ องค์การการท่องเที่ยวโลก (UNWTO) เคยคาดการณ์จำนวนนักท่องเที่ยวทั่วโลกก่อนสถานการณ์การระบาดจากไวรัสโควิด-19 ว่า ในปี ค.ศ. 2020 จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางระหว่างประเทศมากถึง 1,600 ล้านคน โดยภูมิภาคเอเชียตะวันออก เอเชียแปซิฟิก และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงประเทศไทยจะได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวมากที่สุด จากความโดดเด่นด้านการบริการและความหลากหลายของทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่อย่างมากมาย ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ซึ่งทั้งหมดมักจะยึดโยงศักยภาพเชิงการท่องเที่ยวของพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ชุมชนชาติพันธุ์ต่างๆ ที่กระจายอยู่ในทุกจังหวัด เพราะไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายของชุมชนชาติพันธุ์ทำให้มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมสูงกว่า 60 กลุ่มทั่วประเทศ (สุวิไล เปรมศรีรัตน์, 2558) ซึ่งชุมชนชาติพันธุ์เหล่านี้จะหลอมรวมกันเป็นชุมชนวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่แตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ ที่กลายเป็นต้นทุนสำหรับพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยว ที่ปัจจุบันนักท่องเที่ยวจำนวนมาก

ต่างให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมนิเวศวัฒนธรรมเพิ่มสูงขึ้น รายงานการสำรวจเทรนด์การท่องเที่ยวในประเทศไทยปี 2562 พบว่า นักท่องเที่ยวร้อยละ 84 ต้องการท่องเที่ยวแบบใช้ชีวิตเหมือนคนท้องถิ่นและใช้จ่ายไปกับร้านอาหารในชุมชนมากที่สุด โดยมีมูลค่ากว่า 1.7 พันล้านบาท ข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่านักท่องเที่ยวมีแนวโน้มจะเลือกจุดหมายปลายทางในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อตามรอยวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนต่างๆ เพิ่มขึ้น (ศูนย์วิจัยธนาคารออมสิน, 2562) ดังนั้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์จึงมีความสำคัญต่อการยกระดับขีดความสามารถแข่งขันของพื้นที่ท่องเที่ยวในจังหวัดภูมิภาคต่างๆ ของไทยเป็นอย่างมาก โดยเป็นการนำทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่มาสร้างคุณค่าและประโยชน์เชิงสร้างสรรค์สร้างเล่าเรื่องเชื่อมโยงมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อให้ผู้มาเยือนมีความเข้าใจในอัตลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยว และก่อให้เกิดการจดจำและความประทับใจอย่างลึกซึ้งถึงจิตวิญญาณของพื้นที่ของการท่องเที่ยวมากขึ้น (สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ, 2554) อีกทั้งยังมีส่วนช่วยสนับสนุนอัตลักษณ์ (Identity) ของสถานที่ท่องเที่ยวนั้นๆ ตลอดจนกระตุ้นการบริโภควัฒนธรรม และสร้างสรรค์ของผู้คนท้องถิ่นด้วย (ภัทรพงศ์ อินทรกำเนต และ คณะ, 2553) ในรูปแบบการท่องเที่ยววิถีใหม่ที่นำเสนอคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่

ทั้งนี้ การท่องเที่ยวนับได้ว่าเป็นแหล่งรายได้เสริมอีกช่องทางหนึ่งให้แก่คนในชุมชน ภาครัฐจึงมุ่งพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้เป็นกลไกกระจายรายได้ลงสู่ชุมชน ขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากเติบโต (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2561) การพัฒนาการท่องเที่ยวของพื้นที่ใดๆ เพื่อให้ผู้มาเยือนมาเรียนรู้ชุดความรู้ของพื้นที่มักจะพัฒนาจากสิ่งบ่งบอกตัวตนของชุมชนเพื่อให้เกิดการจดจำและความประทับใจ กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่เหมือนใคร (อินทรา พงษ์นาค, 2558) และเป็นช่องทางที่ทำให้นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนเคารพ เรียนรู้ และเข้าใจวัฒนธรรมของกันและกัน (Moulin: 1989, cited in Koster, 1996: 231) ปัจจุบันกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีหลากหลายรูปแบบ โดยส่วนใหญ่เป็นการนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดย มุ่งนำเสนอรูปแบบของกิจกรรม (Cultural Activity) ที่มีความหลากหลาย กลายเป็นเครื่องมือการอนุรักษ์วัฒนธรรมไม่ให้สูญหาย นำไปสู่การรักษาฟื้นฟู และอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในรูปแบบภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เกื้อกูลต่อเศรษฐกิจของท้องถิ่น (อารียา บุญทวี และคณะ, 2561) ด้วยว่าการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้ต้นทุนทางทรัพยากรในพื้นที่มาประยุกต์ให้เกิดรูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวถือเป็นกิจกรรมเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ที่สร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้แก่ทรัพยากรท้องถิ่นให้เป็นสินค้าและบริการที่สนองความต้องการของผู้บริโภคได้ดีที่สุด (ศิริรักษ์ จวงทอง และคณะ, 2558) ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวจึงจำเป็นต้องมีกระบวนการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อสื่อความหมาย ถ่ายทอดคุณค่าที่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันได้ ซึ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนถือเป็นพื้นที่ที่มีต้นทุนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวหลายรูปแบบ (สุจิตรา จิตรระกุล และ สถาพร มงคลศรีสวัสดิ์, 2562) จากจุดเด่นเรื่องวิถีชีวิตชุมชน ศิลปวัฒนธรรม และมรดกภูมิปัญญาของชุมชนวัฒนธรรมหลากหลายที่ถ่ายทอดผ่านคติความเชื่อ ประเพณี ศิลปะ หัตถกรรมที่นำไปสู่การผลิตซ้ำเชิงสร้างสรรค์และฟื้นคืนคุณค่าความเป็นชุมชนให้กลับมาในรูปแบบสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวที่มีนัยทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและมูลค่าสูงได้

โดยเฉพาะความโดดเด่นของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์ที่มักจะมีจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์เปลี่ยนเป็นต้นทุนการผลิตสินค้าและบริการมูลค่าสูงปัจจุบันรัฐบาลมีนโยบายการยกระดับภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวสู่ “Quality Leisure Destination” โดยเน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวภายใต้กลยุทธ์การจัดการทางวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อพิทักษ์ ปกป้องวิถีทางวัฒนธรรม ช่วยสร้างและขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนให้เท่าเทียมและเท่าทันบริบทการพัฒนา

จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นเมืองท่องเที่ยวรองที่ได้กำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวจังหวัดภายใต้ศักยภาพทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยวหลากหลายทั้งด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี และ วิถีวัฒนธรรมชุมชน รวมถึงมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมแก่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยชุมชนบ้านโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ถือเป็นชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียงอีกชุมชนหนึ่ง แม้ปัจจุบันมีการปรับตัวแต่ยังคงยึดถือจารีตปฏิบัติฮีต-คองที่เคร่งครัด ถือเป็นชุมชนที่มีศักยภาพที่จะส่งเสริมพัฒนาให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานมรดกภูมิปัญญาชุมชนได้ เพราะมีความหลากหลายของกลุ่มคน มีมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นหลากหลาย เป็นชุมชนชาติพันธุ์ที่มีมรดกภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมผ้าไหมสีธรรมชาติขึ้นชื่อ ปัจจุบันชุมชนต้องการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ยกระดับชีวิตของคนในชุมชน แต่ด้วยเพราะที่ผ่านมา กิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนยังไม่โดดเด่นเท่าที่ควร ทำให้ยังไม่เป็นที่รู้จักและยังไม่น่าสนใจมากพอจากนักท่องเที่ยวเพราะชุมชนขาดทักษะในการวางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ขาดทักษะการจัดการองค์ความรู้ การวางแผนการทำงาน การตั้งเป้าหมายในการดำเนินการ ขาดทักษะด้านการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนขาดทักษะการนำต้นทุนที่มีมาพัฒนากิจกรรมสร้างสรรค์ซึ่งเป็นปัจจัยความสำเร็จของชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (ฐิติมา อังกรวัชรพันธุ์ และ กิ่งกนก เสาวภาวงศ์, 2561) ดังนั้นการพัฒนา กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ฐานของมรดกภูมิปัญญาชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียง บ้านโนนทัน จังหวัดหนองบัวลำภู จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของพื้นที่เป็นอย่างสูง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจและประเมินศักยภาพเชิงการท่องเที่ยวของมรดกภูมิปัญญาชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียง บ้านโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู
2. เพื่อพัฒนา กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานของมรดกภูมิปัญญาชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียง บ้านโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู
3. เพื่อประเมินผลการพัฒนา กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานของมรดกภูมิปัญญาชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียง บ้านโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดมรดกภูมิปัญญาชุมชน (Community Wisdom Heritage) เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกตคิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาเป็นศาสตร์ เฉพาะสาขาวิชา เป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน โดยถูกใช้เพื่อพัฒนาในท้องถิ่น มีลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ 1) เป็นความรู้และระบบความรู้ 2) เกิดจากการสั่งสม การเข้าถึงความรู้ และการกระจายความรู้ 3) การถ่ายทอดความรู้และระบบความรู้ และ 4) การสร้างสรรค์และการปรับปรุงภูมิปัญญาความรู้ สามารถแบ่งแยกเพื่อการวิเคราะห์องค์ประกอบของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เป็น 4 ระดับ คือ องค์ความรู้ในเรื่องอาหารและยา องค์ความรู้ในเรื่องระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ปรากฏในรูปของความเชื่อพิธีกรรม จารีตประเพณี และวิถีปฏิบัติ และวิถีคิด ประกอบด้วย 11 สาขา

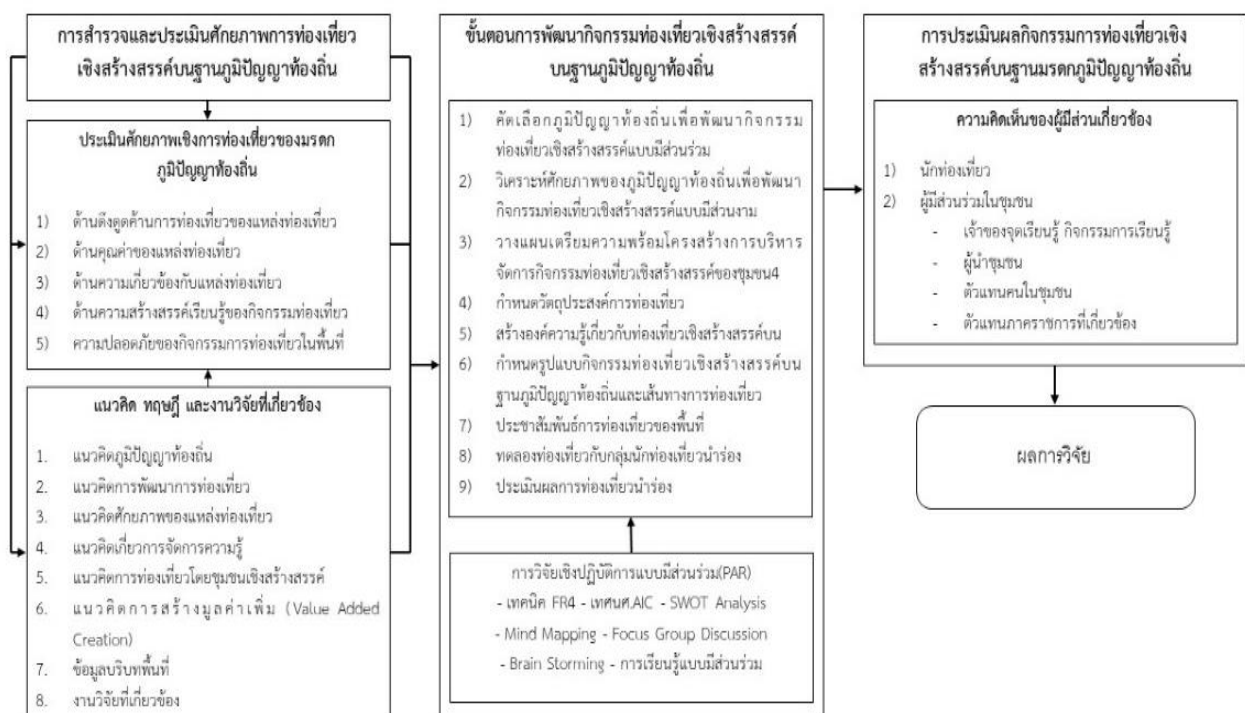
แนวคิดศักยภาพเชิงการท่องเที่ยว (Tourism Potential) หมายถึง ความพร้อมในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยมีหลักเกณฑ์การพิจารณาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรม ได้กำหนดองค์ประกอบพื้นฐาน ไว้ 3 ด้านดังนี้ (1) ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว พิจารณาหลักเกณฑ์ ด้านคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย 7 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) ความเป็นเอกลักษณ์ ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ 2) ความต่อเนื่องของการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี 3) ความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม 4) ความสามารถในการสืบทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง 5) ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบค้นได้ 6) ความผูกพันต่อท้องถิ่น 7) ความเข้มแข็งในการรักษาเอกลักษณ์ท้องถิ่น (2) ศักยภาพทางกายภาพและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 2) ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว 3) ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว (3) ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว มีเกณฑ์การพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่ ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม สะอาดขึ้นพื้นฐาน และ ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก

แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยการนำทุนวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ ในบริบทของประเทศไทยควรมี 5 ขั้นตอนคือ 1) การค้นหาอัตลักษณ์และทำความเข้าใจคุณค่าของวัฒนธรรมหรือการเรียนรู้ตนเองซึ่งครอบคลุมการวิเคราะห์ฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมวิถีชีวิต ศิลปะ ประเพณี ภูมิปัญญา 2) การค้นหาความโดดเด่นและสร้างความแตกต่างเนื่องจากสินค้าทางการท่องเที่ยวสามารถลอกเลียนแบบได้ง่ายดังจะเห็นได้จากผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันซึ่งสามารถพบเห็น ได้ทั่วไป 3) การหยั่งรู้ความต้องการของตลาดในเชิงลึกปัจจุบันนักท่องเที่ยวในแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปสู่การเดินทางท่องเที่ยวกลุ่มเล็กความต้องการของผู้บริโภคมีลักษณะเป็นปัจเจกนิยมมากขึ้น จึงจำเป็นต้องค้นหาความต้องการที่แท้จริงของนักท่องเที่ยว 4) การสร้างเสริมคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว หมายถึง การทำให้ผลิตภัณฑ์ของชุมชนมีความน่าสนใจตั้งแต่การออกแบบแนวคิดผลิตภัณฑ์และ บรรจุภัณฑ์ รวมถึงการบริการและการสร้าง

ประสบการณ์การท่องเที่ยวที่ประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อขยายโอกาสในการขายสินค้าที่ระลึกด้วยมูลค่าที่สูงขึ้น และ 5) การปรับเปลี่ยนกลวิธีการพัฒนาตลาดหมายถึง การเชื่อมคุณค่าของความดั้งเดิมและความเป็นตัวตนเข้ากับความเป็นปัจจุบัน (ภูริวัจน์ เดชอ้อม, 2556) นอกจากนี้ การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวต้องนำเสนอและสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมของพื้นที่จากทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ชุมชนมีอยู่ เพื่อเพิ่มคุณค่าแห่งการท่องเที่ยว โดยทุนทางวัฒนธรรมที่นำพัฒนากิจกรรมและบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้ 7 ด้าน คือ 1) ประวัติศาสตร์ 2) ชาติพันธุ์ 3) โบราณสถาน 4) โบราณวัตถุ 5) วัฒนธรรม 6) ภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์ชุมชน และ 7) วิถีเกษตรกรรม (ธงชัย ภูวนาถวิจิตร, 2560) ส่วนแนวทางการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนาเชิงสร้างสรรค์เพื่อต่อยอดสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยอาศัย 4 เทคนิคหลัก ดังนี้ 1) การอนุรักษ์ คือ การรักษาสิ่งที่เหลืออยู่เพียงเล็กน้อยให้คงอยู่สืบต่อไป เช่น การอนุรักษ์ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ การลงแขกเกี่ยวข้าวหรือการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เป็นต้น 2) การฟื้นฟู คือ การนำสิ่งที่สูญหายไปแล้วให้กลับมาอีก เช่น การฟื้นฟูการละเล่นไทยโบราณ การฟื้นฟูเกษตรแบบผสมผสาน การฟื้นฟูประเพณีก่อกองทราย เป็นต้น 3) การประยุกต์ คือ การนำสิ่งเดิมมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัยเช่น ประยุกต์การบวชพระเป็นการบวชป่าเพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ 4) การสร้างใหม่ คือ การคิดค้นสิ่งใหม่จากฐานความรู้ดั้งเดิม เช่น การสร้างชลประทานแทนเหมืองฝาย การผลิตเตาแก๊สแทนเตาถ่าน เป็นต้น (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2554)

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่1: กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Action Research) ผู้วิจัยได้กำหนดให้ตัวแทนและสมาชิกชุมชนโนนทันหมู่ 4 (บ้านถ้ำกลองเพล) เป็นผู้ร่วมวิจัยและผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจงจากเกณฑ์บทบาทและผู้นำโดยธรรมชาติ ตลอดจนความสนใจเข้าร่วมโดยสมัครใจ ซึ่งประกอบด้วย สมาชิกกลุ่มแม่บ้าน ราษฎรชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ประชาชน และตัวแทนภาคราชการ และการ กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยวด้วยการสุ่มแบบบังเอิญ เพื่อประเมินผลกิจกรรมการท่องเที่ยวที่พัฒนาขึ้นร่วมกับข้อมูลจากการเวทีแสดงความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งกระบวนการวิจัย มีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจและประเมินศักยภาพเชิงการท่องเที่ยวของมรดกภูมิปัญญาชุมชน โดยการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนในมิติการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มชุมชนนักปฏิบัติโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง จากเกณฑ์บทบาทและผู้นำโดยธรรมชาติ จำนวน 23 คน ตลอดจนสมาชิกชุมชนที่สนใจเข้าร่วมโดยสมัครใจ จำนวน 200 คน เพื่อสำรวจและประเมินศักยภาพเชิงการท่องเที่ยวของมรดกภูมิปัญญาชุมชนด้วยแบบประเมินที่พัฒนาขึ้น เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และข้อมูลปริมาณด้วยแบบสอบถาม มีรายละเอียดคือ

1) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative) เก็บข้อมูลจากสมาชิกชุมชนในพื้นที่โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 200 คน ด้วยแบบสำรวจและประเมินศักยภาพเชิงการท่องเที่ยวของมรดกภูมิปัญญาชุมชน โดยประยุกต์ใช้แนวทางการจัดการภูมิปัญญาชุมชนเชิงสร้างสรรค์ และการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

2) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) เก็บข้อมูลด้วยสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสนทนากลุ่มของชุมชนนักปฏิบัติ ประกอบด้วย ราษฎรชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และแกนนำด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจงจำนวน 23 คน โดยใช้เกณฑ์การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ฐานของมรดกภูมิปัญญาชุมชนเป็นหลัก แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ฐานของมรดกภูมิปัญญาชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ฐานของมรดกภูมิปัญญาชุมชนร่วมกับชุมชนนักปฏิบัติที่เลือกแบบเจาะจง จำนวน 23 คน โดยดำเนินการ การคัดเลือก วิเคราะห์ศักยภาพ การวางแผนด้านโครงสร้างกลุ่ม กำหนดวัตถุประสงค์การดำเนินการ การรวบรวมองค์ความรู้ด้วยเทคนิคการจัดการความรู้ กำหนดรูปแบบกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ฐานของมรดกภูมิปัญญาชุมชน การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวด้วยการมีส่วนร่วม การจัดอบรมความรู้ และการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยใช้เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation-Influence-Control : A-I-C) การวิเคราะห์ SWOT Analysis การระดมความคิดเห็น มีรายละเอียดดังนี้

1) นำเสนอข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์ต่อการประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ฐานของมรดกภูมิปัญญาชุมชน

2) เปิดเวทีระดมความคิดเห็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนา กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ฐานของมรดกภูมิปัญญาชุมชนที่เหมาะสม ประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน แกนนำด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน และสมาชิกชุมชนที่สนใจ จำนวน 45 คน

3) นำแนวทางการพัฒนา กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ฐานของมรดกภูมิปัญญาชุมชนที่เหมาะสมที่ได้จากการสรุปและเสนอแนะจากการระดมความคิดเห็นต่อเวทีระดมความคิดเห็นอีกครั้งเพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้จากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) นำไปปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินและปรับปรุงรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน โดยการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมกิจกรรมในพื้นที่ที่ได้จากการสุ่มแบบบังเอิญ จำนวน 400 คน โดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจและแบบการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ร่วมกับการประเมินผลผลิตและผลลัพธ์การดำเนินกิจกรรมพัฒนา กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ฐานของมรดกภูมิปัญญาชุมชน จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนนักปฏิบัติ เพื่อเก็บข้อมูลเพื่อไปปรับปรุงและพัฒนา กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ฐานของมรดกภูมิปัญญาการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล โดยในเบื้องต้นจะตรวจสอบในเรื่องความครบถ้วนของข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษาข้อมูลคุณภาพจะใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) รวมทั้งตรวจสอบความพอเพียงของข้อมูลอีกครั้ง โดยการตรวจสอบแบบสามเส้า (Methodological triangulation) ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณจากกิจกรรมการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. ผลการสำรวจและประเมินศักยภาพเชิงการท่องเที่ยวของมรดกภูมิปัญญาชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียงบ้านโนนทัน จังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า ชุมชนบ้านโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เป็นชุมชนชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลายจากกลุ่มคนที่อพยพเข้าไปในพื้นที่หลายครั้งจึงเป็นพื้นที่ที่มีมรดกภูมิปัญญาชุมชนที่โดดเด่น ก่อตั้งชุมชนขึ้นในช่วงปลายสมัยธนบุรี จากกลุ่มคนลาวเวียงในช่วงแรกในยุคสมัยสงครามเวียงจันทน์ ในช่วงปลายรัชสมัยกรุงธนบุรี ปัจจุบันถือเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ที่ยังคงสืบสานและอนุรักษ์อัตลักษณ์ชุมชนชาติพันธุ์ไว้ได้อย่างเหนียวแน่น พิจารณาจากวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชนที่เชื่อมโยงระหว่างประเพณี ความเชื่อ ศาสนา รวมไปถึงความหลากหลายของมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลอมรวมกันภายใต้ระบบนิเวศพื้นที่ป่าและภูเขา ผลการสำรวจมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนโนนทัน พบว่า เกิดจากการผสมผสานของวัฒนธรรมจากหลากหลายกลุ่มคน และอิทธิพลของการปรับตัวภายใต้ระบบนิเวศวัฒนธรรมชุมชนกลางป่าและ

หุบเขา ตลอดจนร่องรอยประวัติศาสตร์การต่อสู้ในยุคคอมมิวนิสต์จึงมีส่วนหล่อหลอมให้ชุมชนมีอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากชุมชนอื่น เรียกตนเองว่า “วิถีคนภู” โดยมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่นของชุมชนที่น่าสนใจ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1: มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่นของชุมชนบ้านโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู

มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น	รายละเอียด
มรดกภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม	
การผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้าน	มีการผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้านหลายประเภท ปัจจุบันจัดตั้งเป็นกลุ่มอนุรักษ์กลองยาวและเครื่องดนตรีพื้นบ้านแสดงตามงานประเพณี/เทศกาลต่างๆ
การแสดงหมอลำพื้นบ้าน	เป็นการแสดงประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ/เคยใช้แสดงเพื่อปลุกกระตมต่อสู้ทางการเมือง ปัจจุบันใช้เป็นการแสดงเพื่อความรื่นเริงในงานเทศกาลหรือประเพณี
การแสดงรำวงคองก้า	เป็นการละเล่นที่นิยมมากในช่วงที่ดำเนินชีวิตในป่า มีจุดเด่นคือ การยกไหล่และการทิ้งสะโพก ปัจจุบันการละเล่นเพื่อการอนุรักษ์และถ่ายทอดความรู้
มรดกภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม	
การทำสวนวนเกษตร	ชุมชนตั้งอยู่ในพื้นที่สูงสลับพื้นที่ลาดชันถึงลาดลึก จึงการปลูกผสมผสานกับป่าธรรมชาติ และกลายเป็นรูปแบบเฉพาะสวนป่าแบบผสมผสานเป็นองค์ความรู้ และเทคนิคการทำสวนผลไม้เพื่อใช้ประโยชน์จากไม้ป่าและสวน
การทำนาตามไหล่เขา	การทำนาปลูกข้าวจึงปรับใช้ประโยชน์จากพื้นที่ราบระหว่างเขาให้กลายเป็นนาแบบลาดเอียง ปลูกข้าวเหนียวพันธุ์ท้องถิ่นต่าง ๆ อาทิ พันธุ์สันป่าตอง ข้าวเหนียวลิ้มผัว ข้าวเหนียวดำ
การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร	เป็นวิถีการผลิตเพื่อไว้บริโภคและจำหน่าย ปัจจุบันจัดตั้งเป็นกลุ่มสัมมาชีพเพื่อผลิตเป็นรายได้เสริม โดยเน้นนำผลผลิตทางการเกษตรที่มากเกินไปหรือล้นตลาดมาแปรรูป
สวนเกษตรอินทรีย์	เป็นรูปแบบการจัดการพื้นที่ส่วนร่วมที่ได้รับพระราชทานจาก สมเด็จพระราชินี รัชกาลที่ 9 ให้กับเกษตรกร เน้นการปลูกพืชผักสวนครัวด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ ต้นแบบของชุมชน
มรดกภูมิปัญญาด้านโภชนาการและอาหารท้องถิ่น	
อาหารจากหน่อไม้	เป็นอาหารพื้นบ้าน โดยมีส่วนผสมพิเศษที่หาได้จากป่า อาทิ “อีลอก” หรือ “บอนหวาน” หรือ “ห่วยป่า” นิยมทานตลอดปี ด้วยการแปรรูปถนอมไว้ในรูปแบบต่างๆ
อาหารจากเห็ด	ด้วยชุมชนอยู่กลางป่า ในฤดูฝนจะมีเห็ดหลายชนิดให้เก็บเป็นอาหารและสร้างรายได้ บางชนิดมีราคาแพงมาก ปัจจุบันสามารถแปรรูปถนอมไว้เพื่อกินหรือขายสร้างรายได้ในฤดูแล้งได้
อาหารจากอึ่งอ่าง	ในต้นฤดูฝนจะมีอึ่งอ่างจำนวนมากนิยมไปจับมาทำอาหาร หรือนำมาขายสด ส่วนที่เหลือก็แปรรูปหรือถนอมไว้กินในฤดูอื่น ๆ อาทิ อึ่งย่าง อึ่งรมไฟ หม่าอึ่ง ปลาแดกอึ่ง (ปลาร้าอึ่งอ่าง)
แกงบั๊กมี	เป็นอาหารคาวประกอบพิธีงานบุญ โดยใช้ขนุนอ่อนผานแช่น้ำก่อนเอาไปแกงกับเนื้อหมู และใส่ผักท้องถิ่นต่าง ๆ
การหลาม	เป็นวิธีการปรุงอาหารด้วยกระบอกไม้ไผ่ โดยเอาส่วนผสมคุกเคล้ากันแล้วนำไปกรอกในกระบอกไม้ไผ่ ปิดปากกระบอกด้วยใบตองแล้วนำไปเผาไฟ ที่ใช้กับอาหารหลายชนิด

มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น	รายละเอียด
ข้าวโป่ง	เป็นขนมในประเพณีบุญเดือนสี่ ทำจากข้าวเหนียวนํามาปั้นแล้วตำในครกกระเดื่อง โดยจะตำผสมรากสมุนไพรร (ตดหมูตดหมา) เพื่อทำให้เกิดกลิ่นเฉพาะ นำไปปิ้งจนสุก
ข้าวแดกงา	เป็นขนมโบราณสำหรับพิธีในเดือนอ้าย เดือนเจ็ด และเดือนเก้า ทำจากข้าวเหนียวหนึ่ง ผสมน้ำอ้อย งา โดยนำข้าวโป่งให้สุกแล้วนำไปส่วนผสมอื่น ๆ ไปตำคลุกจนเหนียวติดไม้พาย
การบองปลาแร่	เป็นอาหาร โดยนำปลาร้ามาสับให้ละเอียดและใส่ตะไคร้ ข่า พริก ใบมะกรูด และมะนาวรับประทานกับ “ถั่วแระ” หรือ “มะเตี๋ย” เรียกเมี่ยงปลาแดกบอง (เมี่ยงปลาร้าบอง)
มรดกภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม	
การทอผ้าพื้นเมือง	เป็นมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่นที่สุดของชุมชน มีเคยได้รับการส่งเสริมจากโครงการพระราชดำริฯ ขณะที่ทรงเสด็จนมัสการหลวงปู่ขาว อนาลโย ที่วัดถ้ำกลองเพล ในปี พ.ศ. 2525
หม่อนไหม	มีจุดริเริ่มโครงการพระราชดำริฯ ในปี พ.ศ. 2525 โดยโปรดให้คัดเลือกช่างทอไปเรียนรู้ที่ศูนย์ศิลปาชีพ ก่อนกลับมาทำต่อ
การทำจักสานไม้ไผ่	เนื่องจากในบริเวณตั้งชุมชนมีไม้ไผ่หลากหลายชนิด จึงมีการนำมาใช้ประโยชน์ในการจักสานทำข้าวของเครื่องใช้ เป็นภาชนะต่าง ๆ ปัจจุบันมีการจัดวางจำหน่ายให้นักท่องเที่ยว
มรดกภูมิปัญญาด้านการแพทย์พื้นบ้าน	
ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน	ชุมชนตั้งในภูมิประเทศกลางภูเขา สมัยก่อนเดินทางไปรักษายากลำบาก จึงนิยมใช้วิธีการรักษาความเจ็บป่วยหลายแบบโดยการใช้สมุนไพร การเป่า การนวด การอาบ ร่วมกับพิธีกรรมทั้งหมดมักจะใช้สมุนไพรจากป่าเป็นหลัก
มรดกภูมิปัญญาด้านพิธีกรรม ประเพณี และความเชื่อ	
การบายศรีสู่ขวัญ	เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับพิธีกรรมเรียกว่า “การสู่ขวัญ” หรือ “สวดขวัญ” สวดเพิ่มมงคลตามฮีตคองของวิถีคนอีสาน มีความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาการเย็บใบตองบายศรีและการสวดขวัญภาษาถิ่น ใช้ประกอบพิธีมงคลเพื่อเชิญขวัญ(จิตวิญญาณ) ให้ความสุขปลอดภัย และมงคลแก่ผู้เข้าร่วมพิธี
การพ่อนเอ็นขวัญ	เป็นการพ่อนรำประกอบพิธีโดยแสดงหลังจากเสร็จพิธีสวดเชิญขวัญแล้ว เชื่อว่าเป็นการนำส่งจิตวิญญาณที่เคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในป่า
บุญเบิกฟ้า	เป็นพิธีกรรมสำคัญที่จัดขึ้นในวันที่ 2 มกราคมของทุกปีเพื่อบวงสรวงที่เครือข่ายต้องเข้าร่วมพิธีกรรมทุกปี มีพิธีสวดมงคลบ้าน การพ่อนรำเบิกขวัญและการรำเบิกฟ้า
บุญประเพณีตามฮีต คอง	เป็นพิธี 12 เดือนสำคัญคล้ายคลึงกับชุมชนอีสานอื่น ๆ แต่จะแตกต่างกันในส่วนองกิจกรรม ปัจจุบันยังสืบสานประเพณีฮีตสิบสองอย่างครบถ้วน
คองสิบสี่	เป็นคติ หลักปฏิบัติ 14 ข้อ ถือเป็นหลักธรรมในการครองบ้านครองเรือนที่ควรปฏิบัติ ซึ่งหากใครที่ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดแล้วนับเป็นบุคคลอยู่ในศีลในธรรมเป็นที่เคารพนับถือของคนทั่วไป

ผลการประเมินศักยภาพเชิงการท่องเที่ยวของมรดกภูมิปัญญาชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียง บ้านโนนทัน อำเภอมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.48) โดยศักยภาพด้าน

คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น มีค่าสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.70$, S.D. = 0.49) ศักยภาพด้านการจัดการและการพัฒนาเป็นจุดท่องเที่ยว อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = 0.44) และศักยภาพด้านกายภาพและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = 0.43) ตามลำดับ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ศักยภาพด้านคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ความต่อเนื่องในการสืบทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้มีค่าสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.98$, S.D. = 0.57) ส่วนศักยภาพด้านการจัดการและการพัฒนาเป็นจุดท่องเที่ยวในด้านโอกาสการพัฒนาเป็นจุดท่องเที่ยว และเรียนรู้ในชุมชน มีค่าสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.45$, S.D. = 0.71) และ ศักยภาพด้านกายภาพและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว พบว่า ความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวโดยรอบมีค่าสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$, S.D. = 0.88) ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2: ศักยภาพเชิงการท่องเที่ยวของมรดกภูมิปัญญาชุมชนบ้านโนนทัน จังหวัดหนองบัวลำภู (n=200)

องค์ประกอบ	ผลการประเมิน		แปลค่า
	$\bar{X}$	S.D.	
ศักยภาพด้านคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม	4.70	0.49	มากที่สุด
ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้	4.55	0.65	มากที่สุด
ความต่อเนื่องของการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน	4.96	0.71	มากที่สุด
ความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม	4.38	0.30	มากที่สุด
ความต่อเนื่องในการสืบทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้	4.98	0.57	มากที่สุด
ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบค้นได้	4.87	0.88	มากที่สุด
ความผูกพันต่อท้องถิ่น	4.53	0.41	มากที่สุด
ความเข้มแข็งในการรักษาเอกลักษณ์พื้นที่	4.66	0.52	มากที่สุด
ศักยภาพด้านกายภาพและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว	4.21	0.43	มากที่สุด
ความหลากหลายของจุดท่องเที่ยวและเรียนรู้ในชุมชน	4.56	0.65	มากที่สุด
ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งท่องเที่ยว	4.02	0.71	มาก
ความปลอดภัยของกิจกรรมการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยว	4.45	0.30	มากที่สุด
ความเชื่อมโยงของจุดท่องเที่ยวและเรียนรู้ในชุมชน	4.12	0.57	มาก
ความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวโดยรอบ	4.67	0.88	มากที่สุด
ความสามารถในการเข้าถึงจุดท่องเที่ยวและเรียนรู้ในชุมชน	3.89	0.41	มาก
ด้านความสมบูรณ์และความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว	3.76	0.52	มาก

ศักยภาพด้านการจัดการและการพัฒนาเป็นจุดท่องเที่ยว	4.27	0.44	มากที่สุด
ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม	4.25	0.43	มากที่สุด
ด้านการบริหารจัดการ	4.11	0.65	มาก
ด้านโอกาสการพัฒนาเป็นจุดท่องเที่ยวและเรียนรู้ในชุมชน	4.45	0.71	มากที่สุด
รวม	4.40	0.48	มากที่สุด

ผลการประเมินศักยภาพเชิงการท่องเที่ยวของมรดกภูมิปัญญาชุมชน บ้านโนนทัน จังหวัดหนองบัวลำภู ด้วยเทคนิค การวิเคราะห์ศักยภาพเชิงการท่องเที่ยวชุมชนแบบมีส่วนร่วม จำแนกประเภทมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า ศักยภาพเชิงการท่องเที่ยวของมรดกภูมิปัญญาชุมชน บ้านโนนทัน ด้านหัตถกรรมมีค่าสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.95$, S.D. = 0.31) รองลงมาได้แก่ มรดกภูมิปัญญาด้านพิธีกรรม ประเพณี และความเชื่อ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.65$, S.D. = 0.64) มรดกภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.48$, S.D. = 0.82) มรดกภูมิปัญญาด้านโภชนาการและอาหารท้องถิ่น อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.83) มรดกภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.74$, S.D. = 0.69) และมรดกภูมิปัญญาด้านการแพทย์พื้นบ้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.68$, S.D. = 0.47) ตามลำดับ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3: ศักยภาพเชิงการท่องเที่ยวของมรดกภูมิปัญญาชุมชน บ้านโนนทัน จังหวัดหนองบัวลำภู (n = 200)

ประเภทมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น	$\bar{X}$	S.D.	แปลค่า
มรดกภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม	4.95	0.31	มากที่สุด
มรดกภูมิปัญญาด้านพิธีกรรม ประเพณี และความเชื่อ	4.65	0.64	มากที่สุด
มรดกภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม	4.48	0.82	มากที่สุด
มรดกภูมิปัญญาด้านโภชนาการและอาหารท้องถิ่น	4.41	0.83	มากที่สุด
มรดกภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม	3.74	0.69	มาก
มรดกภูมิปัญญาด้านการแพทย์พื้นบ้าน	3.68	0.47	มาก

2. ผลการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานของมรดกภูมิปัญญาชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียง บ้านโนนทัน จังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า จากผลการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพมรดกภูมิปัญญาชุมชนเพื่อพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานมรดกภูมิปัญญาชุมชน บ้านโนนทัน โดยยึดเกณฑ์ศักยภาพเชิงการท่องเที่ยวและความพร้อมต่อการกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยใช้เทคนิค การร่วมวิเคราะห์ประเมินตนเองแบบมีส่วนร่วม (PAR) การวิเคราะห์ SWOT analysis และเวทีการประชุมกลุ่มย่อย พบว่า ชุมชนมีความโดดเด่นทางด้านมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่สามารถพัฒนาเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้ โดยมีศักยภาพเชิงการท่องเที่ยว ได้แก่ (1) มีประวัติศาสตร์เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในพื้นที่ คือ วัดถ้ำกลองเพล (2) มีมรดกภูมิปัญญาด้านพิธีกรรม ประเพณี และความเชื่อ

ประกอบด้วยการบายศรีสู่ขวัญ การพ้อนรำเชียวขวัญ บุญเบิกฟ้า บุญประเพณีตามฮีตที่เข้มแข็ง (3) เป็นชุมชนที่แหล่งมรดกภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองที่โดดเด่นมีชื่อเสียง (4) มีกลุ่มผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์ระดับชุมชนจำนวนมาก (5) ชุมชนเคยได้รับการพัฒนาเป็นชุมชนท่องเที่ยวโฮมสเตย์ และ (6) เป็นชุมชนที่อยู่ในหุบเขามีทิวทัศน์สวยงาม ทั้งนี้ผลการประเมินคัดเลือกมรดก ภูมิปัญญาชุมชนเพื่อพัฒนากิจกรรมชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมมีมติคัดเลือก “มรดกภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมือง” ด้วยเพราะมีศักยภาพสูงสุด มีลักษณะเป็นงานช่างฝีมือดั้งเดิมที่มีคุณค่า สะท้อนประวัติศาสตร์ของกลุ่มชน อีกทั้ง ยังเป็นสิ่งที่ยังคงบอกถึงตัวตนที่ชุมชนภูมิใจที่สุด มีความสำคัญในฐานะเครื่องแสดงออกถึง ความเป็นมาของชุมชน มีคุณค่าประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่ การต่อยอดสร้างสรรค์ได้ ดังนั้นผลการประชุมเพื่อพัฒนากิจกรรมชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานมรดกภูมิปัญญาชุมชนจึงมีมติตกลงในการนำมรดกภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมทอผ้าพื้นเมืองมาพัฒนาต่อยอดเชิงสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาเป็น “พิพิธภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองและแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน” ในรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยมีการเตรียมการโดยการจัดตั้งกลุ่ม/ กำหนดเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาการจัดตั้งกลุ่มพัฒนาการท่องเที่ยวมรดกภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองของชุมชนขึ้น มีสมาชิกร่วมปฏิบัติการ 45 คน โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ เพื่ออนุรักษ์ พื้นฟูมรดกภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองของชุมชนสู่การท่องเที่ยวและสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจชุมชนให้เป็นรายได้ อาชีพ และเป็นแหล่งเรียนรู้แก่บุคคลทั่วไปสนใจ ภายใต้แนวคิด “แหล่งเรียนรู้มรดกภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมือง บ้านถ้ำกลองเพล”

ผลจากกิจกรรมการจัดการความรู้เพื่อรวบรวมองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองเพื่อพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายคือ เพื่ออนุรักษ์ พื้นฟูมรดกภูมิปัญญาการทอของชุมชนสู่กิจกรรมการท่องเที่ยวและสร้างมูลค่าเพิ่มให้เป็นรายได้ อาชีพ และเป็นแหล่งเรียนรู้แก่บุคคลทั่วไปสนใจ ภายใต้แนวคิด “แหล่งเรียนรู้มรดกภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมือง บ้านถ้ำกลองเพล” โดยใช้กิจกรรมการจัดการความรู้ของผู้มีส่วนได้เสียภายในชุมชน ได้แก่ ประชาชนชาวบ้านผู้อาวโส สมาชิกกลุ่มพัฒนาการท่องเที่ยว ผู้นำชุมชน ตัวแทนส่วนท้องถิ่น และนักวิจัยจากสถาบันการศึกษา เพื่อร่วมสร้างความรู้มรดกภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองเพื่อพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวตามแนวคิดการจัดการความรู้ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว โดยมี 4 ขั้นตอนสำคัญ คือ 1) ขั้นตอนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Socialization) เพื่อถ่ายโอนถ่ายความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล และแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์โดยตรงระหว่างตัวบุคคลหรือระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียภายในชุมชน โดยใช้การสนทนา (Dialogue) การพูดคุยกัน การประชุมชนกลุ่มย่อยเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ (Forum) และนำไปสู่การจัดตั้งชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practices – CoP) ที่มีสมาชิกร่วมปฏิบัติการ 23 คน 2) ขั้นตอนการสกัดความรู้ (Externalization) เพื่อถ่ายโอนและถ่ายทอดความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลออกมาสู่สมาชิกกลุ่มเพื่อร่วมกันปฏิบัติการ ก่อให้เกิดการถ่ายทอดความรู้จากประสบการณ์ของประชาชนชาวบ้านด้านการทอผ้าพื้นเมืองผู้อาวโส ผู้รู้และผู้เชี่ยวชาญออกมาสู่สมาชิกกลุ่ม และมีการจัดเก็บความรู้มรดกภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองบ้านถ้ำกลองเพลอย่างเป็นระบบในรูปแบบ “พิพิธภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองและแหล่งเรียนรู้ชุมชน” 3) ขั้นตอนการผนวกความรู้ (Combination) คือ การที่สมาชิกร่วมปฏิบัติการได้มีกิจกรรมการเรียนรู้และเสาะแสวงหาความรู้ใหม่ๆ จากสิ่งแวดล้อมภายนอก ทั้งนี้ได้เชิญบุคคลภายนอกเข้ามาจัดกิจกรรมให้ความรู้เรื่อง สี ลายผ้า การทอ

และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เพื่อยกระดับและเชื่อมโยงความรู้จากทั้งภายนอกและภายในชุมชนอย่างเป็นระบบ และเป็นหมวดหมู่ที่ชัดเจน เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้ในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป และ 4) ขั้นตอนการฝังหรือผนึกความรู้ (Internalization) เพื่อเปลี่ยนแปลงความรู้ไปสู่การเพิ่มทักษะ ความรู้ แก่สมาชิกร่วมปฏิบัติการเพื่อนำสู่ปฏิบัติจริง ในกิจกรรมการผลิตและการนำเสนอในรูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยว เชิงสร้างสรรค์บนฐานมรดกภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองชุมชนโนนทัน ทั้งนี้ ผลการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยว เชิงสร้างสรรค์ฐานของมรดกภูมิปัญญาชุมชนจากกิจกรรมการสร้างความรู้มรดกภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมือง เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่กิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สรุปได้ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4: การสร้างฐานการเรียนรู้จากมรดกภูมิปัญญาการทอผ้าเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ฐานการเรียนรู้	องค์ความรู้	คุณค่าโดดเด่น
การทอผ้า “สาม กษัตริย์”	มรดกภูมิปัญญาการทอผ้า “สาม กษัตริย์”	มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้านหัตถกรรมที่บ่งชี้ภูมิศาสตร์ บ้านถ้ำกลองเพล
การทอผ้า “มัดหมี่”	มรดกภูมิปัญญาการทอผ้า “มัดหมี่”	มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้านหัตถกรรมที่บ่งชี้ภูมิศาสตร์ บ้านถ้ำกลองเพล
การทอผ้า “ซิดโตงเตง”	มรดกภูมิปัญญาการทอผ้า “ซิดโตงเตง”	ภูมิปัญญาการทอผ้าดั้งเดิม ด้วยเทคนิคการทอเก็บซิดโบราณ เสี่ยงสูญหาย
การย้อมสีธรรมชาติ	การใช้ประโยชน์และจัดการ ความยั่งยืนทรัพยากรธรรมชาติ เพื่องานหัตถกรรมท้องถิ่น	ภูมิปัญญาดั้งเดิมด้วยเทคนิคการสร้างสีจากวัสดุธรรมชาติ ทั้ง เปลือกไม้ ใบไม้ ตลอดจนสีจากดิน หรือการหมักโคลนเพื่อเพิ่ม คุณสมบัติทอผ้าพื้นเมือง
การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม	การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม	ภูมิปัญญาการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมที่ได้รับการส่งเสริมอาชีพ จากโครงการพระราชดำริฯ ศูนย์ศิลปาชีพ
การอนุรักษ์ป่าและแปลง ปลูกฝ้าย 3 สี	วิธีการย้อมสีและแปลงปลูก ฝ้าย 3 สี	ภูมิปัญญาการสร้างสีจากวัสดุธรรมชาติ และแปลงสาธิตการ ปลูกฝ้าย
การเรียนรู้เทคนิคสร้าง ลวดลายและการทอ	เทคนิคการสร้างลวดลายและ การทอ	เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ให้นักท่องเที่ยว มี ส่วนร่วม
ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ และของฝาก	การแปรรูปและการตลาด	การพัฒนาผลผลิตภัณฑ์ ส่งเสริมอาชีพ และรายได้ของชุมชน

นอกจากนี้ ชุมชนได้พัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว ภายใต้แนวคิด “ตามรอยมรดกภูมิปัญญาผ้าทอบ้านฉ้า” ในรูปแบบ “ONE-DAY TRIP” ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5: เส้นทางการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานของมรดกภูมิปัญญาชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียง บ้านโนนทัน อำเภอมือง จังหวัดหนองบัวลำภู

ฐานการเรียนรู้	กิจกรรม
กิจกรรมที่ 1	กล่าวต้อนรับ แนะนำกิจกรรมและเส้นทางการเรียนรู้ โดยมีคหุเทศก์ท้องถิ่น
กิจกรรมที่ 2	ชมวิถีชีวิตของคนชุมชนภายใต้ระบบนิเวศวัฒนธรรมที่เป็นแหล่งที่มาของภูมิปัญญาผ้าทอ
กิจกรรมที่ 3	ชมกิจกรรมการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาการทอผ้า “สามกษัตริย์” ที่พิพิธภัณฑ์ผ้าทอท้องถิ่น
กิจกรรมที่ 4	ชมกิจกรรมการทอผ้า “มัดหมี่”
กิจกรรมที่ 5	ชมกิจกรรมการทอผ้า “ซิดโตงเตง”
กิจกรรมที่ 6	เยี่ยมชมวัดถ้ำกลองเพล นมัสการอิฐธาตุ และพระธาตุหลวงปู่ขาว อนาลโย
กิจกรรมที่ 7	ชมกิจกรรมและเรียนรู้การย้อมสีธรรมชาติ
กิจกรรมที่ 8	ชมการอนุรักษ์วัสดุการย้อมสีและแปลงปลูกฝ้าย 3 สี จุดชมวิว ลานหินลาด
กิจกรรมที่ 9	ชมกิจกรรมและเรียนรู้ฐานการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม
กิจกรรมที่ 10	ชมกิจกรรมการเรียนรู้เทคนิคการสร้างลวดลายและการทอ
กิจกรรมที่ 11	ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน

3. การประเมินผลการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานของมรดกภูมิปัญญาชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียง บ้านโนนทัน อำเภอมือง จังหวัดหนองบัวลำภู

ผลประเมินกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานของมรดกภูมิปัญญาชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียง ชุมชนบ้านโนนทัน อำเภอมือง จังหวัดหนองบัวลำภู ที่พัฒนาขึ้นโดยประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมกิจกรรมในพื้นที่ จำนวน 400 คน ด้วยแบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์พัฒนาขึ้นบนฐานมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนบ้านโนนทันและแบบการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6: ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อกิจกรรมท่องเที่ยวจากฐานมรดกภูมิปัญญาชุมชนโนนทัน (n=400)

กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนโนนทัน	ระดับความพึงพอใจ		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
ฐานการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาการทอผ้า “สามกษัตริย์”	3.98	0.42	ระดับมาก
ฐานการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาการทอผ้า “มัดหมี่”	4.09	0.32	ระดับมาก
ฐานการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาการทอผ้า “ซิดโตงเตง”	3.96	0.31	ระดับมาก
ฐานการศึกษาการย้อมสีธรรมชาติ	3.92	0.37	ระดับมาก
ฐานการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม	3.84	0.31	ระดับมาก
ฐานการอนุรักษ์วัสดุการย้อมสีและแปลงปลูกฝ้าย 3 สี	4.15	0.51	ระดับมาก
ฐานการเรียนรู้เทคนิคการสร้างลวดลายและการทอ	4.25	0.67	ระดับมากที่สุด

กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนโนนทัน	ระดับความพึงพอใจ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ฐานการแปรรูปและการตลาด	4.17	0.23	ระดับมาก
รวม	4.05	0.39	ระดับมาก

จากตารางที่ 6 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจต่อกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่พัฒนาขึ้นบนฐานมรดก ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนโนนทันต่างๆ ดังนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่พัฒนาขึ้นในภาพรวม ระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = 0.39) เมื่อพิจารณารายกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่พัฒนาขึ้น พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในฐานการเรียนรู้เทคนิคการสร้างลวดลายและการทอ มีค่าสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.25$, S.D. = 0.67) รองลงมาคือ ฐานการแปรรูปและการตลาด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = 0.23) ฐานการอนุรักษ์วัสดุการย้อมสีและแปลงปลูกผ้าย 3 สี อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.15$, S.D. = 0.51) ฐานการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาการทอผ้า “มัดหมี่” อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.09$, S.D. = 0.32) ฐานการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาการทอผ้า “สามกษัตริย์” อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = 0.42) ฐานการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาการทอผ้า “จิตโดงเตง” อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.96$, S.D. = 0.31) ฐานการศึกษาการย้อมสีธรรมชาติ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.92$, S.D. = 0.37) และ ฐานการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม มีค่าต่ำสุด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.31) ตามลำดับ ทั้งนี้ จากการเก็บข้อมูลด้วยคำถามปลายเปิด ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกนักท่องเที่ยวเพื่อขอคำแนะนำเพื่อพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวแต่ละฐานการเรียนรู้ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ได้ข้อสรุปคำแนะนำเพื่อพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เหมาะสม ด้วยการปรับกระบวนการถ่ายทอดให้ง่ายขึ้นเพราะแต่ละฐานการเรียนรู้ยากแก่การเรียนรู้ และต้องใช้เวลามากเกินไป ซึ่งกลุ่มสมาชิกพร้อมผู้เกี่ยวข้องก็ได้นำไปปรับปรุงต่อไป ทั้งนี้ จากการเก็บข้อมูลด้วยคำถามปลายเปิด ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกนักท่องเที่ยวเพื่อขอคำแนะนำเพื่อพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวแต่ละฐานการเรียนรู้ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ได้ข้อสรุปดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8: ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนโนนทัน

ฐานกิจกรรมการท่องเที่ยว	ปัญหา/อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
ฐานที่ 1: การอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาการทอผ้า “สามกษัตริย์”	- ยากแก่การเรียนรู้	- ปรับกระบวนการถ่ายทอดให้ง่ายขึ้น
ฐานที่ 2: การอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาการทอผ้า “มัดหมี่”	- ยากแก่การเรียนรู้ - ลายจำกัด	- ปรับให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมให้มากขึ้น
ฐานที่ 3: การอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาการทอผ้า “จิตโดงเตง”	- ยากแก่การเรียนรู้ - ต้องใช้เวลามาก	- ปรับกระบวนการถ่ายทอดให้ง่ายขึ้น
ฐานที่ 4: การย้อมสีธรรมชาติ	- ร้อน/ควัน/กลิ่นเหม็น	- ปรับกระบวนการถ่ายทอดให้ง่ายขึ้น

ฐานกิจกรรมการท่องเที่ยว	ปัญหา/อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
ฐานที่ 5: การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม	- ไม่มีให้ดูทุกครั้ง	- วางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับกิจกรรมท่องเที่ยว
ฐานที่ 6: การอนุรักษ์วัสดุการย้อมสีและแปลงปลูกฝ้าย 3 สี	- ร้อน - ไม่มีให้ดูทุกครั้ง	- วางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับกิจกรรมท่องเที่ยวจริง
ฐานที่ 7: การเรียนรู้เทคนิคการสร้างลวดลายและการทอ	- ยากแก่การเรียนรู้ - ต้องใช้เวลามาก	- ปรับกระบวนการถ่ายทอดให้ง่ายขึ้น ให้นักท่องเที่ยวได้ปฏิบัติได้
ฐานที่ 8: การแปรรูปและการตลาด	- สินค้าไม่หลากหลาย - คุณภาพสินค้า	- พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้หลากหลายและยกระดับมาตรฐานให้ดีขึ้น

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ชุมชนบ้านโนนทันเป็นพื้นที่ที่มีหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาในพื้นที่หลายครั้ง จนกลายเป็นชุมชนที่มีมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นโดดเด่นหลายด้านจากมรดกวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มคน โดยเฉพาะกลุ่มคนลาวเวียงที่ยังคงยึดถือฮีตคองและระบบความเชื่อที่เข้มแข็ง กลายเป็นแหล่งสายธารทางวัฒนธรรมหลักของชุมชนนำไปสู่การสะสมองค์ความรู้แบบ “คนภู” ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะและมีอิทธิพลต่อกระบวนการก่อเกิดองค์ความรู้และสืบทอดเป็นมรดกภูมิปัญญาชุมชน นอกจากนี้ด้วยว่าเป็นชุมชนที่มีประสบการณ์ต่อสู้ทางอุดมการณ์ทางการเมืองในยุคคอมมิวนิสต์ ร่องรอยประสบการณ์ต่างๆ จึงกลายเป็นตัวกำหนดวิถีให้มีความแตกต่างจากชุมชนอื่นๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง สำหรับกลไกกำกับการสะสมองค์ความรู้เกิดจาก 3 ลักษณะ คือ (1) การสืบทอดจากบรรพบุรุษ (2) การประดิษฐ์คิดค้นจากประสบการณ์ของตนเอง และ (3) การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมให้เข้ากับวิถีชีวิตที่อาศัยอยู่ในป่า อย่างไรก็ตามด้วยชุมชนได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมของกลุ่มคนลาวเวียงซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่จึงถือเป็นสายใยการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาหลักที่ช่วยกำหนดแบบแผนการสะสมความรู้ภายใต้ระบบ “ธรรมชาติ - ผี- คน” นั่นคือ ธรรมชาติเป็นใหญ่ เป็นตัวกำหนดที่มาขององค์ความรู้ ก่อเกิดการสะสมเป็นองค์ความรู้ชุดก่อนของบรรพบุรุษ ความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลี้ลับนำไปสู่วิถีการปฏิบัติและประเพณีที่ช่วยหล่อหลอมอัตลักษณ์ชุมชนภายใต้ระบบนิเวศวัฒนธรรมในป่า ที่กลายเป็นส่วนหนึ่งของสายใยความรู้ที่ส่งต่อรุ่นปัจจุบัน ตลอดจนร่องรอยประวัติศาสตร์การต่อสู้ในยุคคอมมิวนิสต์ที่ซึมผสานความรู้สึกและประสบการณ์ขณะเป็นสหายได้กลายเป็นส่วนสำคัญในการหลอมรวมอัตลักษณ์เฉพาะแบบ “วิถีคนภู” นั่นเอง โดยมีมรดกภูมิปัญญาชุมชนที่โดดเด่นประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ (1) มรดกภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม อาทิ การแสดงกลองยาว การแสดงหมอลำพื้นบ้าน การแสดงรำวงคองก้า (2) มรดกภูมิปัญญาด้านพิธีกรรม ประเพณี และความเชื่อ อาทิ การบายศรีสู่ขวัญ บุญเบิกฟ้า บุญประเพณีตามฮีตคอง (3) มรดกภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม อาทิ การทำสวนผลไม้แบบผสมป่าธรรมชาติ การทำนาตามไหล่เขา การทำสวนเกษตรอินทรีย์ การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร (4) มรดกภูมิปัญญาด้านโภชนาการและอาหารท้องถิ่น อาทิ อาหารจากหน่อไม้ อาหารจากเห็ด อาหารจากอึ่งอ่าง ข้าวโป่ง ข้าวแดกงา แอบกลอย แกงขนุน

การหลาม ปลาร้าบอง (5) มรดกภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม อาทิ การทอผ้า การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การทำจักสานไม้ไผ่ และ (6) มรดกภูมิปัญญาด้านการแพทย์พื้นบ้าน อาทิ ภูมิปัญญาสมุนไพร การทำลูกประคบ เป็นต้น

จากผลการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพเชิงการท่องเที่ยวมรดกภูมิปัญญาชุมชน พบว่า มรดกภูมิปัญญาชุมชนมีความโดดเด่นสามารถพัฒนาเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้ โดยมีศักยภาพเชิงการท่องเที่ยว ได้แก่ (1) มีประวัติศาสตร์เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของพื้นที่ คือ วัดถ้ำกลองเพล (2) มีมรดกภูมิปัญญาด้านพิธีกรรม ประเพณี และความเชื่อ ประกอบด้วยการบายศรีสู่ขวัญ การพ่อนรำเชิดขวัญ บุญเบิกฟ้า บุญประเพณีตามฮีตที่เข้มแข็ง (3) เป็นชุมชนที่แหล่งมรดกภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองที่โดดเด่นมีชื่อเสียง (4) มีกลุ่มผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์ระดับชุมชนจำนวนมาก (5) ชุมชนเคยได้รับการพัฒนาเป็นชุมชนท่องเที่ยวโฮมสเตย์ และ (6) เป็นชุมชนที่อยู่ในหุบเขามีสวยงาม ทิวทัศน์สวยงาม ทั้งนี้ผลการประเมินคัดเลือกมรดกภูมิปัญญาชุมชนเพื่อพัฒนากิจกรรมชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมมีมติคัดเลือก “มรดกภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมือง” ด้วยเพราะมีศักยภาพสูงสุด มีลักษณะเป็นงานช่างฝีมือดั้งเดิมที่มีคุณค่าและ สามารถสื่อสารคุณค่าพื้นที่ต่อบุคคลภายนอก และสะท้อนประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนที่ได้สืบทอดกันมาอีกทั้งเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงตัวตนที่ชุมชนภูมิใจที่สุด นำไปสู่การต่อยอดสร้างสรรค์ได้ โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ เพื่ออนุรักษ์ พื้นฟูมรดกภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองของชุมชนสู่การท่องเที่ยวและสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจชุมชนให้เป็นรายได้ อาชีพ และเป็นแหล่งเรียนรู้แก่บุคคลที่สนใจ ภายใต้แนวคิด “แหล่งเรียนรู้มรดกภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมือง บ้านถ้ำกลองเพล” 8 ฐานการเรียนรู้ ได้แก่ 1) ฐานการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาการทอผ้า “สามกษัตริย์” 2) ฐานการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาการทอผ้า “มัดหมี่” 3) ฐานการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาการทอผ้า “ขิดโตงเตง” 4) ฐานการศึกษาการย้อมสีธรรมชาติ 5) ฐานการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม 6) ฐานการอนุรักษ์วัสดุการย้อมสีและแปลงปลูกฝ้าย 3 สี 7) ฐานการเรียนรู้เทคนิคการสร้างลวดลายและการทอ และ 8) ฐานการแปรรูปและการตลาดเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว รูปแบบ “ONE-DAY TRIP” เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวต่อไป

ผลการประเมินระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่องิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่พัฒนาขึ้น พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจในภาพรวม ระดับมาก โดยนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่องิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในฐานการเรียนรู้เทคนิค การสร้างลวดลายและการทอมีค่าสูงสุดอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาตามลำดับคือ ฐานการแปรรูปและการตลาด ฐานการอนุรักษ์วัสดุการย้อมสีและแปลงปลูกฝ้าย 3 สี ฐานการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาการทอผ้า “มัดหมี่” ฐานการอนุรักษ์มรดก ภูมิปัญญาการทอผ้า “สามกษัตริย์” ฐานการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาการทอผ้า “ขิดโตงเตง” ฐานการศึกษาการย้อมสีธรรมชาติ และ ฐานการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมมีค่าต่ำสุด ตามลำดับ

จากผลการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนได้แหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เกิดกิจกรรมการสร้างรายได้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเกิดกลุ่มอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาการทอผ้าเพื่อการ

แนวปฏิบัติที่มีบทบาทและคุณค่าของทุนความรู้ความสามารถของบุคคล ทุนประเพณี ความเชื่อและการปฏิบัติ ประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน นอกจากนี้ผลสำรวจมรดกภูมิปัญญาชุมชนโนนทันที่พบว่ายึดโยงกับสิ่งแวดล้อม กลางป่าและกลายเป็นปัจจัยหล่อหลอมระบบนิเวศวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่ ดังนั้นสิ่งแวดล้อมของป่าจึงเป็นบ่อเกิด ขององค์ความรู้กลายเป็นมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนที่แตกต่างจากชุมชนอื่นๆ ลักษณะดังกล่าว ประเวศ วสี (2530) อธิบายว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นพัฒนามาจากประสบการณ์ชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อม จนเกิดเป็นวัฒนธรรม แต่ละท้องถิ่นจึงมีภูมิปัญญาและองค์ความรู้ที่ต่างกันไปขึ้นอยู่กับเงื่อนไขภูมิโนนเป็น ตัวกำหนด ส่วน เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544) อธิบายว่า ภูมิปัญญาของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้และปรับตัวเพื่อ ความอยู่รอดและการดำรงเผ่าพันธุ์ จึงถูกเรียกได้ว่าเป็นแก่นของวัฒนธรรมของชุมชน

ทั้งนี้จากผลสำรวจมรดกภูมิปัญญาชุมชน บ้านโนนทัน พบว่า มีประเพณีมรดกภูมิปัญญาชุมชนที่ยังคง เด่นชัด 6 ด้านที่ยังคงโดดเด่นถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญของชุมชน ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับ บังอร บุญปั้น (2561) ได้ศึกษามรดกภูมิปัญญาชุมชนลาวเวียงในภาคกลาง พบว่า ชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียงภาคกลางมีมรดก ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังคงสืบทอดกัน คือ ประเพณีและวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับ ศาสนา ได้แก่ พิธีกรรม อาทิ พิธีไหว้ครูบูชาเตา พิธีไหว้บูชาผี และมรดกภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม ได้แก่ การทอ ผ้าซิ่น เป็นต้น ซึ่ง จุฑาธิปต์ จันทร์เอียด และคณะ (2562) พบว่า ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชน ลาวเวียงในภาคตะวันออกเฉียงใต้ สามารถแบ่งตามความเด่นชัดได้ 9 ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรกรรมด้านอุตสาหกรรม และหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้านกองทุนและธุรกิจ ชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษา และวรรณกรรม ด้านปรัชญา และ ด้านโภชนาการ อธิบายได้ว่าเป็นการ ปรับตัวทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับ พิมพ์ปฏิมา นเรศศิริกุล (2562) ที่ศึกษาการปรับตัวทางวัฒนธรรมของ ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง ในจังหวัดอ่างทอง พบว่า มีการปรับตัวทางวัฒนธรรมหลายด้าน อาทิ วัฒนธรรม ภาษาและการพูด วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมที่อยู่อาศัย วัฒนธรรมการบันเทิง วัฒนธรรมการบริโภค และ พิธีกรรม ความเชื่อ มีการปรับเปลี่ยนรายละเอียดให้สอดคล้องกับยุคสมัยและเป็นมาแบบพลวัต ส่วนผล การประเมินศักยภาพเชิงการท่องเที่ยวของมรดกภูมิปัญญาชุมชนบ้านโนนทันด้วยกระบวนการวิเคราะห์ตนเอง แบบมีส่วนร่วม พบว่า มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมีศักยภาพเชิงการท่องเที่ยวสูงมาก สะท้อนให้เห็นว่า ชุมชนบ้านโนนทันมีความพร้อมมากพอที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้ประโยชน์มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิง สร้างสรรค์โดยศักยภาพเชิงการท่องเที่ยวของมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมยังมีศักยภาพสูงที่สุด ซึ่ง สอดคล้องกับ วรรณา เรืองปราชญ์ (2556) ที่ระบุว่า ชาวลาวเวียง มีการทอผ้าทอพื้นเมืองจากภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่มีการสืบสานจากบรรพบุรุษ ถือเป็นมรดกภูมิปัญญาสำคัญของชุมชนชาติพันธุ์ ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการวิจัยนี้ว่า มรดกภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมเป็นงานช่างฝีมือดั้งเดิมที่มีคุณค่าและความภูมิใจของชุมชน เป็น ภูมิปัญญาที่ชุมชนสามารถสื่อสารคุณค่าต่อบุคคลภายนอก อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงตัวตนที่ชุมชนภูมิใจที่สุด จึงมีความสำคัญในฐานะเครื่องแสดงออกถึง ความเป็นมาของบ้านเมือง มีคุณค่าประวัติศาสตร์ความเป็นชาติ เป็นสิ่งมีคุณค่าจนชุมชนตกลงร่วมกันนำไปสู่การต่อยอดสร้างสรรค์สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยว สอดคล้องกับ ยุวรี โชคสวนทรัพย์ (2561) เสนอให้ใช้วัฒนธรรมชุมชนเพื่อพัฒนาสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ด้วยวิธีการนำ

วัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชนและภูมิปัญญาชาวบ้านนำมาใช้พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มแก่แหล่งท่องเที่ยว ซึ่ง ปิรันธ ชินโชติ และธีระวัฒน์ จันทิก (2559) อธิบายว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนควรนำเสนอ “วิถีถิ่น” เน้นความเป็นวิถีชีวิตประจำวันมากกว่าสร้างขึ้นใหม่ เช่นเดียวกับ ส่วน ญาณภา บุญประกอบ และคณะ (2560) เสนอว่า การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ควรเน้นจุดเด่นของมรดกภูมิปัญญาที่เป็นตัวตนของพื้นที่มาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ซึ่ง เทิดชาย ช่วยบำรุง (2554) ได้กล่าวถึงเทคนิคการยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ คือ (1) การอนุรักษ์สิ่งที่เหลืออยู่เพียงเล็กน้อยให้คงอยู่สืบต่อไป (2) การฟื้นฟู คือ การนำสิ่งที่สูญหายไปแล้วให้กลับมาอีก และ (3) การประยุกต์ คือ การนำสิ่งเดิมมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัยเพื่อนำมาผลิตเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ส่วน สุวิชา ศรีถาน และ ปรีดา ไชยา (2559) ได้เสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน โดยการจัดตั้งกลุ่มเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้น โดยส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนโดยตนเอง โดยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้าร่วมเชิงปฏิบัติการ เพื่อร่วมคิด จัดทำแผนและดำเนินการ ตลอดจนร่วมประเมินผลร่วมกันด้วยความสมัครใจ จึงจะทำให้ทราบถึงระดับศักยภาพของกิจกรรมภายในแหล่งท่องเที่ยวที่แท้จริงของชุมชน นำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกชุมชนด้วยกัน และเกิดความร่วมมือระหว่างชุมชน ทำให้สมาชิกได้รู้จักและคุ้นเคยกันมากขึ้น และเรียนรู้ประสบการณ์ที่เกิดในอดีตและร่วมวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในอนาคต เพื่อให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป

การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานมรดกภูมิปัญญาการท่องเที่ยวพื้นเมืองชุมชนบ้านโนนทันนำไปสู่กิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยว ภายใต้แนวคิด “ตามรอยมรดกภูมิปัญญาผ้าทอบ้านถิ่น” ในรูปแบบ “ONE-DAY TRIP” เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เป็นผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยจัดให้มีเวทีสนทนาพูดคุยระหว่างผู้นำ แกนนำและสมาชิกในชุมชน เป็นกระบวนการพัฒนาทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับบริบทชุมชนในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้” เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เป็นหัวใจของการขับเคลื่อนการท่องเที่ยว (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2554) ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับ ดาริน วรณทรัพย์ และคณะ (2561) ระบุว่า จะช่วยเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม ให้ความสำคัญกับความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวและผู้ที่เป็นเจ้าของบ้าน โดยเชื่อมั่นว่าการเข้ามา ร่วมเรียนรู้ทำกิจกรรมอันมีคุณค่าของชุมชน ผ่านการเชื่อมโยงของชุมชนที่พร้อมสำหรับการต้อนรับ นักท่องเที่ยวจะช่วยให้เกิดการจดจำและความประทับใจอย่างลึกซึ้งถึง “จิตวิญญาณ” ของพื้นที่ ต่อการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง เป็นการต่อยอดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจากเดิม เช่นเดียวกับ สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ (2554) ที่เสนอให้นำทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม (intangible cultural resources) เช่น วิถีชีวิต บรรยากาศ อัตลักษณ์ มาออกแบบการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการนักท่องเที่ยวที่ต้องการประสบการณ์แปลกใหม่จากสินค้าและบริการที่มีความแตกต่างจากเดิม โดยมีกระบวนการนำทรัพยากรทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์เพื่อสร้างนวัตกรรมในการผลิตสินค้าและบริการใหม่ ๆ เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ เรียกว่า “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” เพื่อสร้างความน่าสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์เหล่านั้น

สอดคล้องกับภุริวัจน์ เดชอุ่ม (2556) ที่ได้อธิบายกระบวนการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไว้ว่า ควรเริ่มจากการค้นหาอัตลักษณ์และทำความเข้าใจคุณค่าของวัฒนธรรมหรือการเรียนรู้ตนเองซึ่งครอบคลุมการวิเคราะห์ฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมวิถีชีวิต ศิลปะ ประเพณี ภูมิปัญญา (2) การค้นหาความโดดเด่นและสร้างความแตกต่าง (3) การหยั่งรู้ความต้องการของตลาดในเชิงลึกค้นหาความต้องการที่แท้จริงของนักท่องเที่ยว (4) การสร้างเสริมคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว รวมถึงการสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว และ (5) การปรับเปลี่ยนกลวิธีการพัฒนาตลาดด้วยการเชื่อมคุณค่าของความดั้งเดิมและความเป็นตัวตนเข้ากับความเป็นปัจจุบัน ทั้งนี้ กิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยว ภายใต้แนวคิด “ตามรอยมรดกภูมิปัญญาผ้าทอบ้านฉ้า” ณ ที่สุด จะกลายเป็นเครื่องมือที่นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนต้องเคารพ เรียนรู้ และเข้าใจวัฒนธรรมของกันและกัน (Moulin: 1989, cited in Koster, 1996)

จากผลการประเมินระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่พัฒนาขึ้นบนฐานมรดกภูมิปัญญาชุมชนบ้านโนนทัน อภิปรายว่า กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่พัฒนาขึ้นนอกจากจะเป็นแหล่งเรียนรู้และการพักผ่อนแก่ผู้มาเยือนแล้ว จัดบริการด้วยความเต็มใจ ความเป็นกันเอง ความสะอาด ปลอดภัยของสถานที่ และรวมถึงการมีช่องทางให้นักท่องเที่ยวได้เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนจัดขึ้นล้วนนำไปสู่การสร้างภาพพจน์แก่ผู้มาเยือนตามองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ เรื่องความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Knowledge) เส้นทางท่องเที่ยว (Route) ความเป็นธรรมชาติ วิถีไทย (Natural) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว (Satisfaction) เรื่องเล่าชุมชนแห่งความสร้างสรรค์ (Narration) เรื่องเล่าที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจในการเยี่ยมชม สิ่งก่อสร้างมรดกวัฒนธรรม พิพิธภัณฑสถาน และนักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับคุณค่าของวัฒนธรรม วิถีชีวิตสามัญและการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับ สุจิตรา หนูมี และ เจริญชัย เอกมาไพศาล (2563) พบว่า การมีส่วนร่วมทำกิจกรรมเป็นการให้ของชีวิตตนเอง มีความพึงพอใจที่ตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรม และรูปแบบกิจกรรมสามารถสร้างความน่าสนใจเป็นอย่างมากจะส่งผลต่อ การเดินทางกลับมาเที่ยวซ้ำและการแนะนำบอกต่อ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่พัฒนาขึ้นต้องมีเอกลักษณ์ไม่ซ้ำจึงจะก่อให้เกิดประสบการณ์และความทรงจำที่ดีแก่นักท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดความพอใจและส่งผลต่อความตั้งใจกลับมาเที่ยวซ้ำ สอดคล้องกับ Lekoot, L. (2015) ที่กล่าวว่า การสร้างปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวเป็นส่วนสำคัญในการสร้างประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยว ลักษณะดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ชุมชนบ้านโนนทันควรพัฒนาด้านการบริการควบคู่กับการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาทักษะการสร้างปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับ ปันนดา จันทรสุกรี และคณะ (2560) ที่พบว่า รูปแบบการจัดการความรู้ในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยมีความรู้ที่เกี่ยวกับการจัดการ โดยมีคนเป็นกลไกที่สำคัญที่เชื่อมประสานคน ความรู้ และกระบวนการเข้าใจ ด้วยกัน เช่นเดียวกับ ทับทิม เป้งมล และคณะ (2561) กล่าวว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรมซึ่งก็คือองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ และมีการจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมโดยอาศัยการถ่ายทอดและนำไปใช้ ผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ในรูปแบบศูนย์การ

เรียนรู้จะช่วยกระตุ้นให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมด้วยตนเอง ทำให้เกิดการค้นพบ กำหนดเป้าหมาย พัฒนาทักษะ และสร้างแรงจูงใจในการฟื้นฟูองค์ความรู้และต่อยอดองค์ความรู้ใหม่จากรุ่นสู่รุ่น เช่นเดียวกับชุมชนโนนทันที่มีการคัดเลือกหัตถกรรมและงานฝีมือพื้นบ้านที่สืบทอดกันมา มาเป็นต้นทุนหลักในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สอดคล้องกับ นิมอองค์ อ่อนอก (2543) ที่สนับสนุนว่า หัตถกรรมและงานฝีมือพื้นบ้านเป็นมรดกตกทอดและมีความผูกพันต่อวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนในทุกมิติจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของชุมชน ขณะเดียวกันมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านประเพณีและวัฒนธรรมที่ยังมีการยึดปฏิบัติอย่างเหนียวแน่นที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คนสามารถนำมาพัฒนาการท่องเที่ยวได้

ข้อเสนอแนะ

- หน่วยงานภาครัฐและส่วนท้องถิ่น ควรเข้ามาส่งเสริมด้านการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์กลุ่มหัตถกรรมในชุมชน ให้มีความเป็นเอกลักษณ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับ ความต้องการของลูกค้า และทำให้ผลิตภัณฑ์มีความน่าสนใจ ตรงกับความต้องการของผู้ซื้อ และควรได้มีการประชาสัมพันธ์สินค้าหัตถกรรมของชุมชนและแหล่งจำหน่ายสินค้าให้ทราบโดยทั่วกัน

- สมาชิกกลุ่มทุกคน ควรพัฒนาปรับปรุงฝีมือด้านการบริการ เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาคุณภาพให้ดียิ่งขึ้น ควรคิดสร้างสรรค์ และควรมีการไปศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนต้นแบบอื่นๆ เพื่อนำมาปรับปรุงเปรียบเทียบในการพัฒนาต่อไป

- การวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการพัฒนาโครงการวิจัยต่อยอดจากโครงการเดิม เพื่อให้กลุ่มฯ ได้รับประโยชน์จากการวิจัยอย่างต่อเนื่องเพื่อการพัฒนากลุ่มฯ และ ชุมชนที่ยั่งยืน เช่น งานวิจัยเพื่อพัฒนาและออกแบบการท่องเที่ยว การพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวยั่งยืนของชุมชนต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานมรดกภูมิปัญญาชุมชนโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู” งบประมาณสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีงบประมาณ 2562

บรรณานุกรม

Aksornpim, J. (2017). Strategy Management of Community-base Tourism Toward the Sustainable in Nakhonratchasima. Valaya Alongkorn Research and Development Journal. Vol. 12 No.3 (September – December). p. 141-154.

- Angkurawacharapan, T. & Saowapawong, K. (2017). Model of Creative for Adding Value in Tourism on Local Wisdom-based in Ang Thong Province. Valaya Alongkorn Research and Development Journal. Vol. 10 No.20 (September – December). p. 29-42.
- Boontawee, A., et al. (2018). The Development Guidelines on Cultural Capital for Tourism Promotion of Khlong Khuean District, Chachoengsao Province. Journal of Humanities and Social Sciences Review, Vol. 20 No.1 January – June. p. 67-85.
- Boonpan, B. (2018). Lao Ethnic Groups in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province: History, Culture and Guidelines for the Cultural Tourism Promotion. Nakhon Phanom University Journal ; Vol.8 No.1 January – April. p.103-112.
- Booparkob, Y. (2017). The Role of Local Cuisines in Creative Tourism Process: A Case Study of Lao Khrang Ethnic Group in Chai Nat Province. Dusit Thani College Journal Vol.1 1 Special May. p.93-108.
- Chansukree, P., et al. (2017). Knowledge Management in Creative Tourism: A Case Study of The Amphawa Community in Samut Songkhram Province. Dusit Thani College Journal Vol. 11 No. 3 September – December. p.49-63.
- Choksuansap, Y. (2019). Places of Amusement in Bangkok, 1945-2002, A.D. A Thesis of Master of Arts, Silpakorn University.
- Chowwbamroong, T. (2011). Wisdom for the Creative Local Development. College of Local Administration Development King Prajadhipok's Institute. Nontaburi.
- Chinachot, P., Chantuk, T. (2016). Model of Creative Tourism Management in Suan Phueng. Veridian E-Journal, Silpakorn University. Vol. 9 No. 1 January – April. p.250-268.
- Dachum, P. (2013). Creative Tourism Development: from Concepts to Practise for Thailand. Silpakorn University Journal Thai version 33 (2): p. 331-366.
- Davenport and Prusak. (1998). Working Knowledge : New Organization Manage What They Know. Boston : Harvard Business School Press.
- Department of Tourism. (2015). Attraction Development plan 2015-2017. Ministry of Tourism and Sport. Bangkok.
- GSB Research. (2019). Survey of tourism trends in Thailand 2019 report : Community tourism Sustainability. October, Bangkok.
- Guengtragoon, S. & Mongkhonsrisawat, S. (2019). The Community Based Creative Tourism and Culture: A Case Study of Hong Moon Mung Khonkean City Museum, Khonkean Province. Dhammathas Academic Journal, Vol.19 No.1 January – March. p.45-54.

- Intarakerd, P., et al. (2010). Research report on the innovation system for each sector for the development of knowledge-based and creative economy: a case study of the creative tourism industry. The official of the Council of Education, Bangkok.
- Juangtong, S., et al. (2015). Knowledge Exploration and Development Local Wisdom For Cultural Tourism Promotion : A Case Study on Klong – Hae Community, Hatyai District, Songkhla Province. Songkhla Rajabhat University. Songkhla Province.
- Junead, J., et al. (2019). Participatory Action Research in the Management of Experiential Tourism of Ethnic Lao Vieng in Si Nawa, Nakhon nayok. Interdisciplinary Sripatum Chonburi Journal ; Vol.5 No.1 January – April. p.1-18.
- Khampha, K and Naewheangtham, R. K. (2018). Guideline for Transmission of Hiit Sibsong Tradition (Twelvemonths Tradition) to Empowerment Community. Ratchaphruek Journal Vol.16 No.1 (January - April) p. 65-74.
- Khomwhan, N. (2014). The Study of Community Identity of Bangplee old Market, Samutprakan Province. Walailak Abode of Culture Journal, Vol. 10 No.1, January – June. p. 126-144.
- Koster, Emlyn H. 1996. “Science Culture and Cultural Tourism”. In Mike Robinson, Nigel Evans and Paul Callaghan, eds. Tourism and Cultural Change: Tourism and Culture towards the 21st Century, pp. 227–238. Sunderland: The Center for Travel and Tourism and Business Education.
- Lekaota, L. (2015). The importance of rural communities' participation in the management of tourism management. Worldwide Hospitality and Tourism Themes, 7(5), p.453-462.
- Na Thalang, E. (2001). The Folk Wisdom and Learning Process and Adaptation of Thai villagers, The overview of Thai wisdom. Bangkok: Amarin Printing & Bubbling.
- Naessririkol, P. (2019). Changes and Cultural Adaptation of Lao Viang ethnic group in Thewarat Sub district, Chaiyo District, Ang Thong Province. The’ 6 Nation Conference Nakhonrachasima College.
- Nonaka, I., and Takeuchi, H. (1995). The knowledge-creating company. New York : Oxford University press.
- Nume, S., Agmapisarn, C. (2013). An Analysis of International Tourist Behavior towards Creative Tourism. Journal of Economics and Management Strategy. Vol.7, No.1, January – June. p.43-68.

- Pengmol, T., et al. (2018). Cultural Knowledge Management for Sustainable Tourism. 1'st HUNIC Conference 2018 ; Human- Societies: Innovative Locally, Impact Globally Through the King's Philosophy.
- Pongnak, I. (2015). The Community Identity of the Ancient Town of U-Thong, Suphanburi Province. Veridian E-Journal, Slipakorn University. Volume 8 , Issue 3 , September – December. p.511-523.
- Pramsritut, S. (2004). The Diversity in Language and ethnicity : an unsolved problem or a valuable resource. Journal of Language and Culture, Research Institute for Languages and Cultures of Asia, Mahidol University, Vol. 23 No. 1: January – June.
- Pruksorranan, N., et al. (2017). Thainess and Local Wisdoms Integration through Food Supply Chain for Tourism Adding Value and Value Creation Approach. Journal of Modern Management Science, Vol. 10 No.2, July - December. p. 169-182.
- Ruangprad, W. (2013). Inheritance of Lao Viang Wisdom in Weaving by Information Technology. Chandrakasem Rajabhat University Journal Vol. 19 No. 37 July – December. p.11-20.
- Smith, M. K. (2003). Issues in Cultural Tourism Studies. London: Routledge.
- Sritan, S., Chaiya, P. (2016). Participatory Searching for Wisdom Heritage of Maechaem Community in Chiang Mai Province for Promoting Sustainable Tourism. Dusit Thani College Journal Vol.10 No.1 January-June. p.12-22.
- Thongwilai, B. (2016). Exploratory Factor Analysis of Travel Routes for Thai Tourists in Pranburi, Prachuap Khiri Khan Province. A Thesis of Master of Arts in Hospitality and Tourism Industry Management ; Bangkok University.
- Tourism Western Australia. (2009). Five A's of tourism. Australia: Tourism Western Australia.
- Tantimala, C. (2017). Public Spheres and Production of Space: The Meaning of Social Relationships. SWU Library Science Journal, Vol. 10 No.1, January – June. p. 92-103.
- Wasri, P. (1987), The Creation of Thai Wisdom for Development. Community Development, January-February. p.75.
- Warunsap, D., et al. (2018). A Cultural Capital Management Model for Creative Tourism in Thailand. ARU Research Journal, Vol.5, No.1, January. p.17-24.
- Wisutilak, S., et al. (2013). Creative Tourism. Bangkok: Development Administration Organization Special area for sustainable tourism (Public Organization).

